

Ádebiyatlar

1. Azizxo‘jaeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. O‘quv qo‘llanma. – Toshkent: TDPU, 2003.
2. Davlatov K. Mahnat va kasb ta‘limi tarbiyasi hamda metodikasi. – Toshkent: «O‘qituvchi», 1992.
3. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Ta‘limda innovatsion texnologiyalar (ta‘lim muassasalari pedagog-o‘qituvchilari uchun amaliy tavsiyalar). – Toshkent: «Iste‘dod», 2008.
4. Gaipova N.S., va boshqalar. Tikuvchilik texnologiyasi asoslari. O‘quv qo‘llanma. – Toshkent: «Adabiyot jamg‘armasi», 2006.
5. Muslimov N.A., Abdullaeva Q.M. Tikuvchilik buyumlarini loyhalash va modellashtirish asoslari. O‘quv qo‘llanma. – Toshkent: TDPU, 2003.

REZYUME. Maqolada tikuvchilik dizayni darslarida o‘quv jarayonini samarali tashkil etish, bo‘lajak texnologik ta‘lim o‘qituvchilarining bilim, ko‘nikma va malakalarini shakllantirishga yo‘naltirilgan pedagogik texnologiyalarni innovatsion yondashuvlar bilan uyg‘unlashtirish va zamonaviy o‘qitish usullaridan foydalanish haqida ma‘lumotlar berilgan.

РЕЗЮМЕ. В статье представлена информация об эффективной организации учебного процесса на уроках конструирования швейных изделий, сочетании педагогических технологий с инновационными подходами и применении современных методов обучения, направленных на развитие знаний, умений и компетенций будущих учителей технологического образования.

SUMMARY. The article provides information on the effective organization of the educational process in garment construction lessons, the combination of pedagogical technologies with innovative approaches, and the application of modern teaching methods aimed at developing the knowledge, skills, and competencies of future teachers of technological education.

MILLIY HÁM ULÍWMA INSANÍYLÍQ QÁDIRIYATLARDÍŇ OQÍWSHÍLARDÍŇ QARÍM-QATNAS MÁDENIYATÍN ÚYRENIWDEGI ROLÍ

T.A.Esemuratova – *úlken oqıtıwshı*

G.K.Matmuratova – *úlken oqıtıwshı*

Ájiniyaz atındaǵı Nókis mámleketlik pedagogika institutı

Tayanch so‘zlar: aql, odob, xulq-atvor, insonparvarlik munosabatlar, umuminsoniy fazilatlar.

Ключевые слова: интеллект, мораль, поведение, гуманистические, взаимоотношения, общие человеческие качества.

Key words: intellect, moral, behavior, humanistic interrelation, human qualities

Kirisiw. Hár bir xalıqtıń hám millettıń ózine say arzu-ármaları hám ruwxıy sezimleri boladı. Ózbekstan Respublikası gárezsizlikke eriskennen keyin pútkil tariyxıy rawajlanıw dáwirin, xalqımız tárepinen dóretilgen hám de ata-babalarımız jaratıp ketken aldınǵı oy-pikirlerdi, milliy qádiriyatlardı, sonday-aq házirgi rawajlangan mámleketler qádiriyatların tereń úyrenip óziniń milliy mádeniyatın keńnen rawajlandırmaqta.

Qádiriyat – dep jámiyet ushın áhmiyetli bolǵan, millet, elat hám sociyallıq toparlardıń mápleri hám maqsetleri jolında xızmet qılatuǵın erkinlik, sociyallıq ádalatlıq, teńlik, haqıyqatlıq, aǵartıwshılıq, gózzallıq, hadallıq, óz minnetine sadıqlıq sıyaqlı pazıyletlerdiń jıyındısına ayıladı. Qádiriyat sociallıq - tariyxıy qubılıs bolsa da onıń áhmiyeti hám mazmunı jámiyet aǵzalarınń oǵan bolǵan qatnası tiykarında belgilenedi [1].

Búgingi kúnde jaslardı gárezsizlik ruwxında tárbiyalawda milliy hám ulıwma insanıyılıq qádiriyatlardan paydalanıw tálim-tárbiya nátiyjeliligin asırıw menen birge jámiyetimizdi ekonomikalıq, sociyallıq, siyasiy dárejesin kóteriwe de xızmet etedi.

Metodlar. Ózbekstan xalqınıń milliy úrp-ádetleri, turmıs tárizin tereń úyrenip, hádişlerde keltirilgen hikmetli sózlerdi házirgi aldınǵı mádeniyat dúrdanaları menen bayıtı otırıp, durıs tárbiyaǵa tán ulıwma insanıyılıq pazıyletlerdi altıǵa bóledi:

1. Insannıń ulıwma pazıyletleri: jaǵımlılıq, gózzallıq, kórkemlilik. Kórkem adam tek kiyimi menen emes, sózi, ádebi menen de itibardı ózine tartadı. Kewli ashıqlıq, kemtarlıq, ózgelerdiń húrmetin ornına qoyıw, sózge

sheshenlik, az sóylep kóp isleytuǵın úlken tájiriybeni iyelew, beyimlilik, zıyalı, sawatlı, tábiyiylik.

2. Aqlıy qásiyetleri – adamgershilikli, qanaatshıl, jankúyer, miyrimli, itibarlı, mulayım, ádep-ikramlı, keshirimli, úlkenlerge húrmet kórsetiw, sabırılı, óziniń jeke mápin ulıwma mápke boysındırıw.

3. Isbilermenlik, isshenlik qásiyetleri–quntlılıq, intalılıq, juwapkershilikli, hadallıq, páklik, joqarı bilimlilik, shaqqanlıq, tártiplilik, alǵa ilgerilewshilik, shıdamlılıq, óz is jobasına iye bolıwı, teje is júritiwı, saqıylıq.

4. Insannıń bilimdanlıq qásiyetleri – ziyrekligi, qatıqulaqlıǵı, tereń pikir júritiwı, tiykarlanıwshı, boljawshılıǵı, dóretiliwshılıǵı anıq-ráwshan kórsete alıwshılıǵı, kritikawshı, qızıǵıwshılıǵı, dıqqatlılıǵı, tereń bilimlilik, házir juwaplılıǵı.

5. Erk qásiyetleri shaqqanlıǵı, epshilligi, kóterińki ruwx, intızamlıǵı.

6. Sezim qásiyetleri, házilkesh, isengish, kek saqlamaytuǵın, uyalshaq, tartınshaq, diyanatlı, kishipeyillilik, iybelilik, azadalıq, názik tábiyatlılıq [2].

Usı joqarıda atap ótilgen jeke qásiyetlerdi hár bir muǵallım oqıwshılar menen qarım-qatnas jasaw payıtında olarda qalıplestirip hám rawajlandırıp barsa oqıw tárbiya jumslarınıń jaqsı jolǵa qoyılǵanlıǵınan derek beredi. Barlıq mámleketlerde de usınday jaqsı qásiyetlerdi óz xalqınıń boyına sińdirip barıwǵa hárezket qıladı. Tárbiyanıń ulıwma maqseti pedagogikalıq processte jeke maqsetke-ulıwma insanıyılıq pazıyletlerdi qalıplestiriwge qaratiladı.

-Milliy qadiriýatlarımız degende biz ata-babalarımızdan bizge shekem jetip kelgen, Oraz hayt, Qurban hayt, Nawrız bayramı, besik toy, súnnet toy, bala úylendiriw, qız uzatıw toylarına baylanıslı túrli mereler, sonday-aq xalıqtıń hár túrli dástúrleri, ata-analarǵa húrmet, jaslarǵa izzet, milliy ádep-ikramlılıq normaların saqlaw, bilim alıw shańaraqtıń bekkemligine erisiw, ustazlardı qádirlaw, qaytıw bolǵanlar qábirin zıyarat etiw, elge xalıqqa mehir-muxabbat, Watandı súyiw, ardaqlaw, áskerlikke óz iqtıyarı menen barıw, internacional bolıw h.t.b. túsınemiz.

Qaraqalpaq xalıq dástúrlinde balanı kishkene jasınan baslap miynetke úyretiledi. Bul olardı miynet súygishlikke, juwapkershilikke isti óz waqtında orınlaw sezimlerine, shaqqanlıqqa, puxta isley biliwge, tárbiyalawǵa járdem beredi. Balalar paydalı isler menen qanshelli bánt bolsa, olar tártipsizlikti, ádepsizlikti, jaramsız háreketlerden uzaq júredi.

Xalqımız mektep jasındaǵı balalardı bolsa jámiyetlik paydalı miynetke úyretip baradı. Álbette, muǵallimler balalarǵa miynet tárbiyasın beriwde xalıqlıq dástúr úrp-ádetlerden keńnen paydalanıp atır. Máselen, jaslardı xalıq ónerine, keste toqıw jip iyiriw, gilem, palas toqıw, aǵashan oyıp buyım islew, astaqtı, qantaqtı t.b. islewdi úyretilip atır, jas óspirim oqıwshılar awıl xojalıq eginlerin tárbiyalaw, mallardı kútiw, islerine qatnastırmaqta. Olarǵa ata-babalarımızdan miyras bolıp kiyatırǵan diyxansılıq, mal sharwashılıǵınıń, ózine tán sırların tereńreńreń úyrenip xalıqtıń miynet dástúrine qatnas kúsheymekte.

Haqıyqatında da jas áwladımız jańa jámiyet qurıwshısı, ǵárezsizlik jeńisine sadıq bolıwı menen birge neshe ásirlik mádeniy, ruwxıy miyraslarımızdıń qádirlı úlgerin úyreniw hám ómirde, adamlar menen qarım-qatnasta paydalanıwı zárúr. Jaslardıń ómirinde tutqan ornı, dúnyaǵa kóz-qarası, sana sezimi, ruwxıy dúnyası óz-ózinen qalıpspeydi. Buǵan ayırıqsha itibar beriw, tárbiyalaw, ilim sırların hár tárepleme úyretiw kerek. Buǵan muǵallım, tárbiyashı, ata-ana hám jámiyet juwapker bolıp esaplanadı.

Nátiyjeler. Hár bir insannıń, hár bir shańaraqtıń jámiyetimizdiń ádiwli wazıypası qábiletli perzentlerdi ósiriw, olardı fizikalıq hám ruwxıy jaqtan bay etip tárbiyalaw, ata-anasına, watanına sadıq azamatlar etip tárbiyalawdan ibarat. Sonıń ushında ǵárezsiz Ózbekstannıń Konstituciyasında shańaraq jámiyetiniń tiykarǵı buwını, analıq hám balalıq mámleket tárepinen qorǵaladı, er jetken miynet islewge jaramlı balalar ózleriniń ata-analarına ǵamqorlıq etiwı shárt dep kórsetilgen. Bul isenimlerde xalqımız basıp ótken uzaq hám erkin tariyxıy joldıń ólmes miyrasları jatır. Aqırı, ata-ananı qádirlaw, bir-birewge húrmet-izzet, adamgershilik pazıyetler bulardıń hámmesi ásirler dawamında áwladtan-áwladqa ótip, biziń dáwirimizge shekem jetip kelgen hám qanıwızǵa sińgen shıǵıs xalıqları tárbiyasınıń ádiwli ózine tán belgileri. Qaraqalpaq shańaraqlarındaǵı milliy úrp-ádetler, dástúrler, qádiriýatlar, ata-babalarımızdıń bala tárbiyası haqqındaǵı úgit násiýatları úlken áhmiyetke iye. Ápiwayı misal, qaraqalpaq shańaraqlarınıń kópshiliginde áwlad ata-bala aqlıq qarım-qatnası, jası úlkenlerdiń ómirlik tájiriýbeleri arqalı tárbiya beriwı, jası kishilerdiń olarǵa húrmet-izzeti, ǵamqorlıǵı, ata-anasınıń ullı insanlar dep qádirlawı, eń jaqsı pazıyetleri bolıp esaplanısa, ekinshi tárepten, ustaz-atańnan ullı naqılına tiykarlanıp, talim-tárbiya bergen insanlarǵa joqarı húrmet kórsetip kelgen.

Jeke adamnıń átirapındaǵı adamlar menen qarım-qatnası onıń ruwxıy kelbetin tanıtadı. Ruwxıylıqtıń tiykarı tárbiya bolıp tabıladı. Ibn Sina aytqanıday, tárbiya balanıń ana qarındaǵı dáwirinen baslanadı [3].

Bul ata-babalarımız qanıwıń, násilden kiyatırǵan ana súti menen kirgen temperamentler, minez-qılıqlar, deneniń fiziologiyalıq jaqtan dúzilisi t.b. bolıp esaplanadı. Usı belgilerdiń durıs rawajlanıp, qalıplesiwı ushın bir qansha imkaniýatlar jaratılmaqta.

Ruwxıy dúnya tárbiya, iymán ilim menen bayıp otradı. Jeke adamdı jetik insan bolıp jetilisiwine imkaniýat tuwǵızadı. Óziniń pikirli, ruwxıy dúnyası bay adamlar qansha kóp bolsa, milletiniń ruwxıylıǵı sonshalıq joqarı boladı [3]. Demek, oqıwshılarǵa milliy qarım qatnası úyretiwde xalıq pedagogikasınan da keń paydalanıw lazım. Máselen, jas kishilerdiń jası úlkenge birinshi bolıp sálem beriwı, ol jası úlkenlerdiń amanlıq-esenlik sorasıp bolǵansha ádep saqlap úndemey turıwı, keyninen sorasıwın alıp qarayıq. Bul orında hesh kim usılay isle dep buyırıq bermeydi. Bul adamlardıń insaniýlıǵın, adamgershilik hám ádep-ikramlılıq qatnasların bildiretuǵın jaǵday. Usınday qarım-qatnaslardı jaslarǵa keńnen úyretken maqul. Sonday-aq jaslarımız Tumarıs, Najimatdın Kubra, Jalaladın Manguberdi, Ernazar Alakóz usaǵan xalıq qaharmanlarınan Watanǵa berilgenlik, óz xalqın súyiwı hám sadıqlıq úlgerin ullı sárkarda Amir Temurden ádalatlılıq, ar-namıs sezimlerin úyreniw kerek. Muqaddes Quránı Karım, Mubarek Hadisten, sonday-aq imam Al-Buháriy, At-Termiziý, Bahawatdın Naqshband, Az-Zamaxshariy, Axmed Yassawiy, Al-Farabiy, Ibn Sina, Beruniy, Omar Hayyam, Berdaq, Ájiniyaz usaǵan ullı danıshpan sóz zergerleriniń bay miyrasın úyreniwı lazım.

Bız jaslarımızda olar qaldırǵan milliy hám mádeniy miyrasqa ayırıqsha húrmet hám itibar sezimlerin qalıplestiriwimiz zárúr. Mekteplerde tariyx, ádebiyat, matematika, geografiya hám basqada pánlerdi oqıtqanda mámleketimizdegi ullı azamatlardıń, ulamalarınń ómiri hám islegen xızmetleri haqqında tereń maǵlıwmat berip barıwımız zárúr. Bul jetik insandı jetilistiriwdegı eń aydın jol bolıp tabıladı. Jaslardı milliy hám ulıwma insaniýlıq qádiriýatlar ruwxında tárbiyalawda shańaraq, mektep hám máhállelerdiń birge islesiwı ayırıqsha áhmiyetke iye.

Tárbiya máselesinde qarayıwın bolsaq, ol shańaraq hám mektepti baylanıstırıp turıwshı bekkem kópirge aylanbaqta. Sebebi hár bir bala shańaraqta, mektepte alǵan bilimi hám tárbiyasınıń, úgit-násiyat kónlikpeleriniń qanshelli haqıyqıy ekenligin máhállede óz qatarları menen qarım-qatnasta, qızǵın básekilerde sinap kóredi. Mine usı ómir sınanǵan ótpegende hár qanday ata-ananıńda, ustazdıńda aytqan úgit nasıýatları zaya bolıwı itimal edi. Sebebi, máhálle jámiyetlik ómirdiń besigi, watan tımsalı, watan ishindegi watan bolıp esaplanadı. Eger shańaraq, mektep bala ushın, jas óspirim ushın, bilimi bar tárbiya oshaǵı bolsa, máhálle onıń ushın ómirinshe tárbiya orayı bolıp qaladı. Hátteki tárbiyashı bolǵan ata-ananı, oqıtıwshınıń ózide máhállede tárbiyalanadı, onnan barqulla ruwxıy azıq aladı. Bir sóz benen aytqanda tárbiyashı tárbiyalaytuǵın orınıń ózi usı máhálle. Demek, máhálleniń ózi úlken tárbiya universiteti bolıp esaplanadı. Sonlıqtan mektep penen máhálle birge islew kerek.

Talqılaw. A.S.Makarenko klass topar aǵzaları ortasında júzege keliwshi qarım-qatnaslardıń ishki qásiyetlerine

úlken dıqqat bergen hám jámiyette qálipsetuǵın tómendegi eń áhmiyetlilerin ajratıp kórsetken:

- 1) Óz toparı menen maqtanıwı tiykarında óz qádır qımbatın ańlawı
- 2) Topardıń hár bir aǵzasında qáliplesken tawǵan doslıq birlik
- 3) Tárbıyalı, issheń háreketke jollawshı aktivlik
- 4) Tuyǵıardı basqara alıw hám qarım-qatnas ádebine ámel etiw [4].

Tájiriybeli pedagog alım tárepinen eskertilip ótilgen usı pikirler oqıtıwshınıń klass toparı menen shólkemlestiriletuǵın qarım-qatnasta hám oqıwshılar aldına qoyatuǵın talaplardı tańlawda tiykarǵı rol oynaydı. Puxta oylap qoyılǵan talaplar sistemasınıń turaqlı ámelge asırılıwı mektepte belgili tártip ornalıwın támiyinleydi.

Oqıtıwshı qarım-qatnasın támiyinleytuǵın talaplar tómendegi sharayatlarda jaqsı nátiyjeler beredi:

1. Qoyılıp atırǵan talaplar oqıtıwshı shaxsın húrmet etiw tuyǵısı menen sáykes bolıwı hám de olardıń jas qásiyetleri esapqa alınǵan bolıwı kerek.
2. Talaplar belgili mektep yaki klasstaǵı bar bolǵan sharayattı esapqa alǵan halda qoyılıwı kerek.
3. Topardıń tálim-tárbıyalıq háreketine qoyılatuǵın talapları jámiyet talapları menen úylesimli halda alıp barılıwı kerek.

4. Oqıwshılardıń sırtqı kórinisi, júris-turısı hám de qatnasına qarata qoyılatuǵın talaplar olarda ruwxıy mádeniyattıń qáliplesiwine xızmet etiwı kerek.

Oqıtıwshı qoyılıp atırǵan talaplar kólemi hám sisteması bilip úyrengen halda, talap qoyıw metodikasın da ózlestirilgen bolıwı kerek.

Minez-qulıqtı dúziwge qaratılǵan talaplar menen tanıstırıw talaplar ústinde shınıǵıwlar isletiw menen qosıp alıp barılıwı, minez-qulıqtı tárbıyalaw sananı tárbıyalawǵa qaraǵanda qıyın jumıs. Oqıwshılar talaplar qásiyetin jaqsı ańlawı múmkin, biraq basqa jaǵdaylarda olarǵa boysınbaydı. Usı sebepli turaqlı túrde minez-qulıqtı shınıqtırıw kerek.

Talaplardıń qoyılıwı basqıshında olarǵa oqıwshılardıń ámel qılıwı ústinen baqlaw ornattıladı. Baqlap barıw túrli formalar járdeminde ámelge asırıladı, minez-qulıq jurnalın júritiw, klass xanasındaǵı náwbetshilik, stendte bahalardı qoyıp barıw hám basqalar. Qoyılıp atırǵan talaplardıń orınlanıwı ústinde baqlaw turaqlı túrde, sistemalı alıp barılıwı hám ádalatlı bolıwı kerek. Alıp barılǵan baqlaw nátiyjelerinen oqıwshılardı eskertip barıw maqsetke muwapıq bolıp tabıladı.

Ádebiyatlar

1. Алеуов Ө. Қарақалпақстанда тәлим-тәрбиялық ойлардың қәлиплесіуі хәм раўажлануы. – Нөкіс: «Билим», 1993.
2. Имом Исмоил ал-Бухорий. Ал-адаб ал муфрад. – Тошкент: «Ўзбекистон», 1990.
3. Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. – Тошкент: «Маънавият», 2008.
4. Косназаров К., Пазылов А., Тилегенов Т. Педагогика. – Нөкіс: «Билим», 2009.

REZYUME. Maqolada millat, elat va ijtimoiy guruhlarning manfaatları va maqsadları yoʻlida xizmat qiladigan erkinlik, ijtimoiy adolat, tenglik, haqiqatchilik, maʼrifatparvarlik, goʻzzallik, halollik, aql, odoblilik, xulq-atvor, insoniylik munosabatlar, umuman insonparvarlik fazilat kabilar soʻz etilgan.

РЕЗЮМЕ. В статье рассматриваются ценности свободы, социальной справедливости, равенства, правдивости, просвещения, красоты, честности, интеллекта, порядочности, поведения, гуманных отношений и гуманных добродетелей в целом, которые служат интересам и целям наций, народов и социальных групп.

SUMMARY. The article examines the values of freedom, social justice, equality, truthfulness, enlightenment, beauty, honesty, intelligence, decency, behavior, humane relations and humane virtues in general, which serve the interests and goals of nations, peoples and social groups.

Jámiyetin rawajlanıw barısında xalıqtın kóp ásirlik baylıǵı bolǵan úrp-ádet, dástúrler, diniy, ilimiy kózqaraslardıń tiykarında qáliplesip, tárbıyanıń qúdiretli quralına aylandı. Xalıqtın diniy tárbıyalıq dástúrleri erte dáwirde-aq adamlardıń sanasına, turmısına hám minez-qulqına kúshli tásir etip, turmista úlken orın iyeleydi. Misalı, barlıq dinlerde perzent tuwılǵanda onı quday tala óz ırısqa nesiybesi menen jaratatuǵınlıǵı aytıladı hám qanday da iláhida kúsh bar ekenligi, adam onıń aldında ázziligi, insannıń eki iyninde eki perishte bolıp, biri jaqsılıǵındı, ekinshisi jaman tárepińdi jazıp otratuǵınlıǵı hám basqada isenim, túsiniqler áwladtan-áwladqa ótip hár qıylı dástúrlerdi payda etken.

Haqıyqatında da adam ushın isenimnıń zárurlıǵı ilimde, dinde de maqullanadı. Isenim insańǵa úlken kúsh-quwat, dóretiwshilik ruwx baǵıshlap keleshekke keń jol ashadı. Sonlıqtan adamzat tariyxında kóp nárseler bolıp olardıń geyparaları jámiyetlik turmıstan belgili waqıt ishinde joǵalıp ketse de, isenim insan menen barqulla birge jasawı uqıbı iyelegen. Danıshpan babalarımız benen aqıllı analarımız ómir boyı ózleriniń kórgen, bilgenlerin perzentleriniń qálbine sińdiriwge, xalqınıń úrip-ádetlerin qásterlep, bularǵa ul-qızların sadıq hám qıraǵı bolıwǵa úyretip otıradı. Bul jaslardı jası úlkenge xızmet etiw, jası úlkenen pátiya alıw qusaǵan húrmet-izzet, sıylasıq, joqarı adamgershilik qásiyetlerdi payda etip olardı dástúrge aylandırıp otırǵan.

«Jawın menen jer kógerer, duwa menen el kógerer»-dep ata-babalarımızdın aytqanıday, pátiya beriw hadal niyet, jaqsı tilek bildiriw dásturi. Dásturxan basında, hár turli jıyın, toy merekelerimizde h.t.b. adam ómirinde ushırasatın quwanışlı kúnlerimizde qol jayıp pátiya beriledi. Pátiyalar (alǵıslar) poeziya túrinde kóbirek ushırasadı. Sonday-aq, uyaqlı proza túrinde de keń tarılǵan. Onıń avtorı hár bir pátiya beriwshi adam bola aladı. Sonday-aq alıs jolǵa saparǵa shıqqanda haq jol tilep pátiya beredi. Pátiyanı kópti kórgen jası úlken atalarımız, analarımız, awıl aqsaqalları, elimizge, xalqımızǵa miyneti sińgen, jolı úlken aǵalarımız beredi.

Juwmaq. Jaslardı milliy dástúrler hám úrp-ádetler tiykarında tárbıyalawda, bunda xalqımızdın miyrimi shápáátligi, keńpeyilligi, sózge berikligi tuwralı aytılıp, usı qásiyetlerdi balalardıń boyına sińdiriw, úlkeni sıylaw, kishkenelerge ǵamxorlıq, ádep-ıkramlılıqtı joqarı kóteri, qásterlew usaǵan úrip-ádet qaǵıydaların úyreniw kerek.